

УДК 327:339.922(477.87)+(347.1/2)

В. Алмашій

ТРАНСКОРДОННА СПІВПРАЦЯ ЗАКАРПАТТЯ ТА КРАЮ ВИСОЧИНА (ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА): ІСТОРІЯ, ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ

Проаналізовано прикордонну співпрацю Закарпатської області (Україна) та краю Височина (Чеська Республіка): стан і перспективи розвитку.

Ключові слова: Закарпаття, Височина, транскордонна співпраця, міжрегіональне співробітництво, партнерські відносини.

Закарпаття – наймолодша область України, унікальна за своїм геополітичним розташуванням та природно-кліматичними особливостями. Закарпатську область називають західними “воротами” України у Європейський Союз, адже вона межує з чотирма європейськими країнами – Угорщиною, Польщею, Румунією і Словаччиною [1]. Нині в області дев’ятнадцять пунктів переходу через державний кордон України. Закарпаття підтверджує добросусідські партнерські відносини з європейськими країнами, що сприяє зміцненню міждержавних зв’язків та вирішенню регіональних проблем. Транскордонне співробітництво та розбудова прикордонної інфраструктури для Закарпаття – один із найважливіших пріоритетів.

Закарпаття має тісні економічні і гуманітарні зв’язки зі всіма прикордонними регіонами сусідніх країн. Основою для співробітництва є чинна нормативно-правова база і укладені угоди про співпрацю. Закарпатська обласна державна адміністрація та обласна рада підписали угоди про співпрацю не тільки з прикордонними регіонами сусідніх держав, але й з віддаленішими країнами Європи: Угорщиною, Словаччиною, Польщею, Румунією, Чехією, Хорватією, Іспанією, Німеччиною та іншими [2].

Відповідно до ст. 43 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, Закону України “Про транскордонне співробітництво”, Указу Президента України “Про заходи щодо вдосконалення координації діяльності органів виконавчої влади у сфері зовнішніх зносин” № 841/96 від 18.09.1996 р., одинадцята сесія Закарпатської обласної ради V скликання 23 жовтня 2007 р. прийняла рішення “Про встановлення партнерства між Закарпатською областю та краєм Височина Чеської Республіки”. Цією ухвалою голова Закарпатської обласної державної адміністрації підписав угоди про співробітництво з краєм Височина Чеської Республіки. Прийняття цієї ухвали передували офіційні візити представників Височини до Закарпаття.

Край Височина активно розвиває міжрегіональне та транскордонне співробітництво. Окрім Закарпатської області України має угоди про співпрацю з землею Долні Раковско Австрії, краєм Шампань-Апдени Франції та Нітранським самоврядним краєм Словацької Республіки [3]. Договір про співробітництво між Закарпатською областю (Україна) та Височиною (Чеська Республіка) було підписано 28 лютого 2008 р. у м. Іглава (Чеська Республіка) на п’ять років із можливістю його пролонгування. Договір був обговорений на засіданні Ради Представників Краю Височина за № 7/2007 від 18.12.2007 р. та схвалений Постановою № 0500/07/2007/ZK/. В угоді стверджувалося, що вона сприятиме “розвитку взаємних контактів та співробітництва між Закарпатською

областю та краєм Височина у формі одноразових і довгострокових проектів та діяльності, головним чином, у наступних галузях:

- економічний розвиток;
- шкільництво та професійна освіта;
- науково-технічне співробітництво;
- захист навколишнього середовища, культурної та природної спадщини, а також управління ними;
- туризм, розвиток сіл та міст;
- використання структурних фондів та інших фінансових та подібних джерел, що підтримують розвиток;
- культурне, громадське та спортивне життя;
- співпраця між органами влади та установами;
- сільське господарство;
- піклування про людські ресурси” [4, 5].

Закарпатську область представляв голова обласної ради М. Кічковський, Височину – гетьман краю М. Вистрчл. М. Кічковський зазначив, що “ця зустріч – одна з найприємніших подій цього року. Адже, як і личить людям споріднених регіонів двох країн, ми ділимося думками про найдорожче, найважливіше: як нам працюється, живеться і що ми могли б зробити разом, аби закарпатці і височинці поглиблювали свої дружні відносини, аби зароджувалися нові традиції, розвивалися і примножувалися наявні напрацювання. Так, за роки незалежності України і Чеської Республіки змінився статус Закарпатської області і краю Височина. З’явилися нові, реальні шляхи виходу на внутрішні і зовнішні ринки, залучення капіталу в розвиток бізнесу і якнайповнішої реалізації можливостей двох регіонів. Активізувалась діяльність органів виконавчої влади, місцевого самоврядування в питаннях розвитку регіональних інтеграційних процесів, виробленні програм, документів, які регламентують ці процеси, підтримують ініціативи і, водночас, чітко й послідовно спрямовують їх у русло законодавства України і Чеської Республіки... Підписання Договору про співробітництво в контексті сьогодення мають особливе значення. Чеська Республіка уже є членом Євросоюзу, а Україна впевнено і послідовно реалізовує євроінтеграційний курс керівництва країни. Основна мета цього курсу – прийняття України в співдружність країн Європейського Союзу” [6].

На співпрацю з Закарпаттям керівництво Височини запланувало виділити 4 млн чеських крон для розвитку шкіл Рахівщини, що у с. Лазещина та Верхньому Водяному. “Оскільки у нас добротна гірськолижна школа, то найперше хотіли б допомогти закарпатським школярам спортивним інвентарем”, – повідомив гетьман краю Височина М. Вистрчл. Делегації також обговорили питання щодо можливості співпраці височинських і закарпатських вищих навчальних закладів політехнічного спрямування та безкоштовного стажування кількох студентів із Закарпаття у літній журналістській школі К. Боровського, що у м. Гавлічків Брод. Під час зустрічі представники м. Пацов зацікавилися створенням спільного документального фільму про Закарпаття для міжнародного фестивалю у Главі [7].

21 – 23 травня 2008 р. у Закарпаття відбувся офіційний візит делегації краю Височина Чеської Республіки на чолі з першим заступником гетьмана В. Кодетом з метою чергового спільного засідання Постійної конференції обох сторін для виконання двосторонньої угоди за участю представників обласної ради, облдержадміністрації, а також керівників відповідних профільних управлінь та організацій, причетних до реалізації ухваленого

Договору. Під час зустрічі голова Закарпатської обласної ради М. Кічковський зазначив: “Сьогодні нам відрадно констатувати, що дружні партнерські взаємини між Закарпатською областю України та краєм Височина Чеської республіки розвиваються і міцніють на взаємовигідній основі в руслі загальноєвропейського інтеграційного процесу, в інтересах піднесення добробуту братніх народів, населення наших регіонів. Закарпатська область щиро вдячна за прийняте Радою представників краю Височина рішення щодо виділення значних коштів на реалізацію спільних проєктів докорінної реконструкції двох шкіл Рахівського району у найвіддаленіших гірських селах Лазещина та Стримба”. З огляду на це, підготовлено проєкт Міжнародного благодійного фонду, який безпосередньо опікуватиметься усім спектром партнерської співпраці Закарпаття і Височини та його фінансування. Адже багатогранні відносини обох країв присутні у багатьох сферах – економічній та інвестиційній діяльності, освіті, науці, культурі, в галузях екології та охорони природної спадщини, туризму та рекреації, інформаційної політики тощо” [8].

Результатом переговорів керівників краю Височини і Закарпаття стало рішення про створення Міжнародного благодійного фонду “Віза: Закарпаття – Височина”, затвердження його Статуту та формування наглядової Ради. Фонд створено з метою надання підтримки партнерству, укладеному між краєм Височина Чеської Республіки і Закарпатською областю України для реалізації спільних проєктів. Головою фонду обрано З. Кадлеца, магістра, інженера, представника краю Височина, який відзначив, що Закарпаття – це регіон із багатою традицією, а також із великим потенціалом для розвитку. Благодійний фонд “ВІЗа” є одним із суб’єктів, що має намір не лише брати участь у його розвитку, але і в партнерстві.

Головна мета фонду – забезпечити співпрацю Закарпаття і Височини у процесі надання безвідплатної допомоги у формі одноразової (систематичної) фінансової, матеріальної і іншої допомоги на основі договорів (контрактів) про благодійну діяльність, наданні допомоги безпосередньо власною роботою, послугами, оплатою за власні кошти витрат, пов’язаних із безкоштовним розпорядженням об’єктами благодійності та інших заходів, які не суперечать законодавству України. Для потреб співпраці був створений орган “Постійна конференція”, яка вирішує конкретні проєкти співпраці упродовж року, інформує про свою діяльність та реалізовані проєкти Адміністрації краю Височини.

На спільній зустрічі двох партнерських регіонів був обговорений спосіб підтримки конкретних проєктів. Зі всіх можливих рішень найбільш відповідним було визначено фінансування погоджених заходів із посередницькою допомогою благодійного фонду. Вирішальною причиною вибору такої форми є звільненість від оподаткування благодійних організацій в Україні. Адміністрація краю Височина уклала Договір про співпрацю з благодійним фондом “ВІЗа”. Тому діяльність фонду має певну ідеологічну та фінансову підтримку обох партнерських країв [9]. Виділені Височиною 4,7 млн чеських крон на співпрацю із Закарпаттям, були використані для реалізації проєктів у Рахівському районі, зокрема і за його рахунок в сумі 320 тис. грн. Таким чином, спільними зусиллями у двох закарпатських гірських школах, які опинились ще й у зоні стихійного лиха – повені 2008 р., замінено вікна і двері на теплозберігаючі.

За підсумками виборів до місцевої влади 14 листопада 2008 р. новим гетьманом краю Височина стає І. Бегоунек. Голова обласної ради М. Кічковський, вітаючи новообраного гетьмана, висловився про продовження співробітництва у соціально-економічній та культурній сферах між органами місцевого самоврядування, колективами

підприємств і установ Закарпаття та краю Височина, що буде і надалі розвиватися, а дружба між українським та чеським народами – міцніти. При затвердженні бюджету на 2009 р. Крайова Рада Височини знову виділила 5 млн чеських крон на співпрацю із Закарпаттям. У березні 2008 р. новообраний гетьман краю Ї. Бегоунек приїхав у Закарпаття, аби засвідчити свою повагу та поділитись баченням щодо подальшої підтримки спільних проєктів. Тому у школах вже названих сіл Рахівщини чеські партнери вирішили повністю замінити систему опалення, водопостачання, а також приєднатися до українсько-швейцарсько-французького проєкту з реконструкції філії Вільшанського дитячого будинку-інтернату “Парасолька” у Тячеві для дітей з фізичними вадами.

Наприкінці липня 2009 р. Представницька делегація Закарпаття, яку очолював голова обласної ради М. Кічковський, відвідала Височину. У її складі були начальники управлінь обласної державної адміністрації, голови районних рад і райдержадміністрацій гірських районів. Закарпатська делегація запросила гетьмана і його заступників на Міжнародну виставку-ярмарок “Тур”євроцентр-Закарпаття 2009”, де було висловлено пропозиції для реалізації інвестиційних проєктів у гірських районах, зокрема Рахівському, Тячівському, Міжгірському, з освоєння вже існуючих виробничих потужностей, і з будівництва нових об’єктів, зокрема й соціального значення: шкіл, дитсадків, фельдшерсько-акушерських пунктів та підтримки багатодітних, сиріт, інвалідів тощо.

Учасники делегації ознайомилися із діяльністю Центру швидкої медичної допомоги, досвідом організації і планування регіональних рятувальних служб, діяльністю громади с. Нова Ржіша, відвідали першу в Чехії атомну електростанцію [10]. 11 – 13 вересня 2009 р. Закарпаття відвідала чеська делегація для передачі в експлуатацію проєктів, створених за фінансової підтримки крайового уряду краю Височина – Тячівський філіал дитячого будинку інвалідів “Парасолька”, систему опалення та водопостачання у школах сіл Лазещина та Стримба Рахівського району. До складу делегації увійшли також новий Генеральний консул Чеської Республіки у Львові Д. Павліта, його заступник Ф. Локай та заступник Надзвичайного і Повноважного посла Чеської Республіки в Україні В. Півонька. Чеська делегація відзначила, що у школах вивчається історія Височини, є стенди про цей край. У Стримбівській школі на фотостенді є фотографії колишніх учнів В. Самандрули та І. Березная – ініціаторів початку співпраці Закарпаття і Височини.

Упродовж 2009 – 2010 рр. співпраця делегації Височини і Закарпаття була підпорядкована:

– налагодженню зв’язків між підприємницькими структурами Височини та Закарпаття, ознайомленню з умовами інвестування капіталу у господарський сектор економіки області (22 – 23 жовтня 2009 р.);

– відвідання соціальних об’єктів Велико-Березнянського, Мукачівського, Тячівського, Рахівського та Виноградівського районів для відбору у наданні допомоги. У цьому контексті було відібрано десять бюджетних установ Закарпаття, два громадських соціально-культурних об’єкти, які потребували реконструкції та ремонту. На це депутати краю височина у бюджеті краю на 2010 р. виділили 5 млн чеських крон;

– участі у міжнародній науково-практичній конференції “Сталий розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи”, яка проходила на базі Мукачівського державного університету.

30 жовтня 2010 р. в Україні відбулися вибори до органів місцевого самоврядування. Гетьман Височини запросив Закарпатську делегацію до Височини. 28 – 29 січня 2011 р. ця делегація зустрілася з гетьманом краю Ї. Бегоунком та крайовими депутатами, з

якими обговорили подальшу реалізацію спільних проектів у різних ділянках. На зустрічі зазначалося, що впродовж трьох років було реалізовано проекти у соціальній сфері, молодіжних і мистецьких обмінах, а також залученні інвестицій. На співпрацю із Закарпаттям Височина виділила майже 15 млн чеських крон. Їржі Бегоунок запевнив закарпатських партнерів, що на 2011 р. край виділить ще 5 млн крон (2 млн 250 тис. грн) на спільні інвестиційні проекти та обмін групами молоді (школярів, студентів), діячів мистецтва тощо.

У рамках програми перебування Закарпатська делегація взяла участь у прем'єрі фільму "Микола – знову в Колочаві" за романом І. Ольбрахта, де головні ролі зіграли юнаки і дівчата з дитячих будинків чотирьох країн – Чехії, Словаччини, Польщі й України. Зйомки відбувались в селі Колочава на Міжгірщині. Шестеро осіб, двоє у головних ролях – народний месник Шугай та Ержіка, – вихованці Вільшанського дитячого будинку Закарпаття. Фільм буде показано після міжнародного кінофестивалю "Розумові здібності". "Цей міжнародний проект є доказом того, що люди з обмеженими розумовими можливостями не тільки дивляться кіно, а можуть активно сприяти розширенню його здобутків. Просто їм треба трохи допомогти", – заявив гетьман краю Височина І. Бегоунка [11].

На виконання укладеного Договору в рамках реалізації освітніх проектів відбулася зустріч чеської делегації в Ужгородському національному університеті (далі – УжНУ) 27 – 29 квітня 2011 р. Обговорено перспективи співпраці УжНУ з чеським регіоном та Високою політехнічною школою м. Їглава. Ректор УжНУ М. Вегеш відзначив, що заклад підтримує зв'язки з 60-ма університетами понад двадцятьма країн Європи та Америки. Тісні партнерські відносини налагоджено з університетами Угорщини та Словаччини, а от із вищими навчальними закладами Чехії контактів майже немає. Професори обох університетів визначилися щодо можливості спільної підготовки спеціалістів у галузі туризму, інженерних наук та медицини. Зокрема, заступник міського голови Їглави П. Поспіхал висловив зацікавленість у проходженні практики студентами медичного факультету УжНУ на базі клінік чеського міста. Йшлося про співпрацю у медицині, точних науках, спільній розробці магістерських програм із урахуванням стандартів Європейського Союзу, взаємне вищих навчальних закладів, обмін студентами і викладачами, можливість друку у науковому віснику Їглавської політехніки статей науковців. Сторони домовилися, що до наступної зустрічі на факультетах обох університетів буде визначено механізм співпраці та підписано відповідну угоду [12, 13].

З метою налагодження контактів із законодавчим органом, у жовтні 2011 р. [14] відбувся офіційний візит Закарпатської делегації до Праги з представниками Сенату Чеської Республіки – М. Вистричілом та П. Пітгартом. У Сенаті було створено клуб "Друзі Закарпаття" – групу (38 чеських сенаторів), яка буде відстоювати інтереси Закарпатської області у різноманітних проектах, зокрема і грантових [15].

За ініціативи чеської сторони 16 березня 2011 р. відбулася урочиста церемонія підписання пролонгації Договору про співробітництво Закарпаття та Височини на невизначений термін [16] у сесійній залі Мукачівської міської ради, у присутності Надзвичайного і Повноважного Посла Чеської Республіки в Україні І. Почуха, гетьмана краю Височина І. Бегоунка, сенатора Чеської Республіки, віцегетьмана краю Височина М. Вистрічіла, голови Закарпатської обласної ради І. Балогі, голови постійної комісії обласної ради з питань транскордонного співробітництва М. Кічковського, поважних гостей Чехії, депутатів обласної ради [17, 18].

Під час відзначення 5-ї річниці з дня підписання Угоди про співробітництво між краєм Височина (Чеська Республіка) та Закарпатською областю (Україна) староста міста Пельгржимов Л. Бамбула та Мукачівський міський голова З. Лендел, керуючись положеннями Європейської хартії місцевого самоврядування та підтримуючи двосторонні зв'язки на рівні громадських та культурно-національних об'єднань, мистецьких, творчих колективів, спортивних організацій, закладів освіти та охорони здоров'я, мешканців міст, депутатів та органів виконавчої влади, підписали Угоду про співробітництво між містами Мукачево Закарпатської області та Пельгржимов Чеської Республіки. У цій угоді [19] зазначається, що сторони домовилися “запровадити довгострокові дружні взаємовигідні відносини між містами Мукачево (Україна) та Пелгржимов (Чеська Республіка), як містами-партнерами, вивченню історії та культури двох міст, сприяти взаємному культурному обміну, шляхом організації та проведення різних спільних культурних заходів та обміну інформацією в цій сфері, співпрацювати та обмінюватися досвідом про місцеве самоврядування, брати участь в програмах і проектах з розвитку міст, громадських та неурядових організацій, благодійних фондів та інших установ, підтримувати контакти між діловими колами, представниками малого бізнесу, співпрацювати в науці, освіті, культурі, мистецтві, релігії, охороні здоров'я та навколишнього середовища, соціальному захисті, спорті, туризмі... , обмінюватись інформацією, досвідом та фахівцями у цих сферах.

У подальшому взаємини Закарпаття та Височини розвиватимуться. 2012 р. планується реалізувати проекти у галузі освіти, культури, медицини, соціального захисту населення, завершити недобудовані дошкільні навчальні заклади, облаштувати парк імені Томаша Гарика Масарика в Ужгороді, організувати стажування студентів УжНУ у літній школі журналістики, соціальних працівників області у краї Височина, участь дітей-інвалідів Закарпаття “в дитячих параолімпійських іграх в Чехії, видати посібник для студентів та працівників органів державного управління” [20 – 22].

Транскордонна співпраця Закарпаття та Височини – приклад взаємовигідних взаємин між Україною та Чехією, реалізації європейської політики Східного партнерства.

Література

1. Закарпаття – європейський регіон. Закарпатська обласна державна адміністрація // Інформаційно-довідковий бюлетень [Текст]. — Ужгород : [б. в.], 2011. — С. 1—8.
2. Нусер Е. Транскордонне співробітництво Закарпаття / Е. Нусер // Журнал Закарпаття [Текст] : наук.-попул. вид. про історію, сучасність, перспективи краю. — № 2. — 2010. — С. 34—39.
3. Микита В. Висоти Височини і Закарпаття стають ближчими [Текст] / В. Микита, І. Діус. — Ужгород : ПП “Аутдор-Шарк”, 2012. — С. 23.
4. Про встановлення партнерства між Закарпатською областю та краєм Височина Чеської Республіки [Електронний ресурс] : Рішення одинадцяті сесії Закарпатської обласної ради V скликання № 384 від 23.10.2007 р. — Режим доступу : <http://zakarpatt-rada.gov.ua/>.
5. Договір про співробітництво між Закарпатською областю (Україна) та Височиною (Чеська Республіка) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakarpatt-rada.gov.ua/>.
6. Ň. Zadrzil. Zakarpati je perspektivni region, soudi hejtman kraje Vysočina. Podkarpatska Rus / Ň. Zadrzil // Časopis Společnosti přátel [Text]. — Podkarpatske Rusi, 2008. — № 1.

7. Романенчук А. Михайло Кічковський та Мілош Вистрчіл підписали угоду про співпрацю [Електронний ресурс] / А. Романенчук. — Режим доступу : <http://zakarpat-rada.gov.ua/>.

8. Бильов В. Фонд “ВІЗа: Закарпаття-Височина” засновано в Ужгороді [Електронний ресурс] / В. Бильов. — Режим доступу : <http://zakarpat-rada.gov.ua/>.

9. Микита В. Висоти Височіни і Закарпаття стають ближчими... — С. 23.

10. Романенчук А. Висоти Височіни і Закарпаття стають ближчими і вищими. Ужгород-Іглава [Електронний ресурс] / А. Романенчук, І. Діус. — Режим доступу : <http://zakarpat-rada.gov.ua/>.

11. Попович С. П'ять мільйонів інвестиційних крон закарпатська делегація “привезла” з Чехії / С. Попович // Старий Замок [Текст]. — № 4. — 3–9 лют.

12. УжНУ підпише договір з чеським університетом краю Височина [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakarpat-rada.gov.ua/>.

13. УжНУ і Іглавська політехніка домовилися про співпрацю [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakarpat-rada.gov.ua/>.

14. В чеському сенаті створять клуб “Друзі Закарпаття” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakarpat-rada.gov.ua/>.

15. В чеському сенаті створено клуб “Друзі Закарпаття” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakarpat-rada.gov.ua/>.

16. Про додаткову Угоду щодо співробітництва між Закарпатською областю (Україна) та краєм Височина (Чеська Республіка) [Електронний ресурс] : Додаткова угода до Договору про співробітництво. Рішення дев'ятої сесії VI скликання № 431 від 02.03.2012 р. — Режим доступу : <http://zakarpat-rada.gov.ua/>.

17. Рішко М. П'ять років плідної співпраці / М. Рішко // Мукачівська Ратуша [Текст]. — 2012. — № 12 (105). — 22 берез. — С. 1.

18. Radim Hošek. Zástupci Kraje Vysočina prodloužili partnerskou smlouvu se Zakarpatskou oblastí Ukrajiny // Kraj Vysočina. ěšičník pro občany Vysočiny [Text]. — [S. p. : s. n.]. — 2012. — S. 12.

19. Угода міст побратимів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mukachevo-city.org/>.

20. Микита В. Висоти Височіни і Закарпаття стають ближчими... — С. 23.

21. Друзі Закарпаття з Чехії // Новини Закарпаття [Текст]. — 2012. — № 32 (3889). — С. 1, 2.

22. 5 років, 25 проектів, клуб друзів і дружба без термінів // Старий Замок. Паланок [Текст]. — 2012. — № 11 (1097). — С. 3. — 22–28 берез.

V. Almashiy

TRANSBORDER COOPERATION OF TRANSCARPATHIAN AND COUNTRY VYSOCHYNA (CZECH REPUBLIC): HISTORY, EXPERIENCE AND PROSPECTS

In the article the transborder cooperation of Transcarpathian (Ukraine) and country Vysochyna (Czech Republic) is analyzed as well as status and prospects of its development.

Key words: Transcarpathian, Vysochyna, transborder cooperation, regional cooperation, partnership.